

sió, l'autor s'ha enfrontat amb el problemàtic temps de regiment del comte Guillem Tallaferro de Tolosa i ja comença per dir-nos que els anys del seu domini, que abans s'havia fet gairebé centenari (978-1037), s'ha reduït ara a una data imprecisa entre el 998 i el 1003 i amb un acabament més segur el 1037. L'autor ha reunit una gran quantitat de material referent als amonedaments a nom de Guillem, un fet prou meritori tenint en compte la seva raresa, i n'ha fet un acurat estudi. Amb l'anàlisi de llegendes i tipologia de les lletres, arriba a establir sis grups d'amonedaments. La varietat de tipus el porta a concloure que, probablement, encara caldria fer un desdoblament en dos comtes de nom Guillem i que, per tant, només una part d'aquest material ha de correspondre a Guillem Tallaferro i a la cronologia indicada al principi.

M. de Crusafont

PARVERIE, Marc, "Les armatures monétiformes su type des dinars almoravides", *Cahiers Numismatiques* 205, Société d'Études Numismatiques et Archéologiques, setembre 2015, p. 39-44.

L'autor ens presenta diferents peces que tenen l'aspecte d'anells, amb un botó de bronze daurat format per imitacions dels dinars almoràvits i fets amb prou cura com per a poder-ne fer la lectura corresponent. Relaciona aquestes peces amb altres tipus d'objectes que porten també elements monetiformes imitant monedes medievals cristianes, dels quals presenta un nou exemplar. Fa notar l'habitual correcció d'aquestes peces, que no es poden, doncs, considerar com a simples ornaments, i s'interroga sobre quina en podria ésser la funció. Conclou que la seva bona execució mostra que probablement foren gravats pels mateixos gravadors de la seca i que, potser, tenien alguna funció indicativa per a objectes relacionats amb el control de les fabricacions, com ara capses per a guardar-hi mostres. Al marge d'això, aquestes peces d'imitació musulmana demostren també la circulació de l'or musulmà a la zona occitana.

M. de Crusafont

RODRÍGUEZ CASANOVA, Isabel / CANTO GARCÍA, Alberto J. / VICO MONTEOLIVA, Jesús, M. *Gómez-Moreno y la moneda visigoda. Investigación y coleccionismo en España (siglos XIX-XX)*, Real Academia de la Historia, Madrid, 2014.

Gómez-Moreno, amb 300 treballs publicats en camps ben diferents i posseïdor de gairebé tants càrrecs com treballs, és una figura de l'arqueologia i de la

història de l'art i ocupa un lloc important a la numismàtica gràcies al seu desxiframent dels sons més probables de l'escriptura ibèrica. En canvi, només va publicar dos treballs sobre numismàtica, cosa que podria fer pensar que hi dedicà poca atenció.

Aquest llibre ens demostra justament el contrari ja que, en el tema de la numismàtica visigoda, demostra tenir un coneixement amplíssim, a més de posseir ell mateix una notable col·lecció i dades rellevants que fins ara havien restat ocultes. Els autors han tingut l'encert de pouar en un Archivo Gómez Moreno dipositat a la Fundación Rodríguez-Acosta de Granada, que fou la ciutat natal de Gómez-Moreno. Allà hi va anar a raure, doncs, el seu arxiu, que els seus fills varen tenir encara l'encert d'ordenar i sistematitzar. Mort Gómez-Moreno, ja centenari, el 1970, fins ara ningú no s'havia preocupat d'estudiar aquesta font de dades que, pel que es veu, és impressionant.

Efectivament, per començar hi ha la llista feta per Pujol i Camps del Tesoro de la Capilla, que tothom mencionava, ja que havia estat cedida a l'Academia de la Historia, però que mai ningú no havia pogut consultar justament perquè es trobava entre aquests papers. D'altra banda, s'han pogut aclarir multitud d'incògnites sobre altres col·leccions d'època visigoda, com, per exemple, la del competent estudiós d'aquesta sèrie, W. Reinhart. Aquests escrits han permès de completar la panoràmica d'aquesta troballa, la d'Abusejo i d'altres, i descobrir un grup important de duplicitats, quan una mateixa peça passava d'una col·lecció a l'altra i apareixia consignada tres o quatre vegades, quan es tractava sempre del mateix exemplar. Això permet d'anar aclarint el corpus veritable de la numismàtica visigoda.

Els autors han fet un estudi minuciós i exemplar d'aquest material i han traçat alhora una panoràmica interessantíssima de les descobertes i també del col·leccionisme a la segona meitat del s. XIX i primeres dècades del s. XX. Pot sobtar que Gómez-Moreno o el mateix Pío Beltrán, que ocuparen tants càrrecs oficials, fossin alhora col·leccionistes i que apareguin com a compradors i venedors tant a particulars com a col·leccions públiques, o que l'American Numismatic Society es vengués els duplicats que li arribaren de la col·lecció Reinhart, però, com diuen els autors, tot ha d'ésser estudiat i ningú no està capacitat per a emetre actes de "puresa de sang" i menys de menysprear qualsevol font d'informació útil a fi de reconstruir algun sector de la numismàtica.

S'ha de destacar també la gran tasca que està duent a terme la Real Academia de la Historia en publicar fons propis i aliens i donar sentit i presència a aquestes acadèmies que, altrament, es podrien convertir en simples cementiris d'elefants.

Un llibre, doncs, important, que permetrà completar les anàlisis de la circu-

lació monetària i dels fons veritables existents de moneda visigoda, entre molts altres aspectes complementaris.

M. de Crusafont

SARAH, Guillaume / GENEVIÈVE, Vincent / GUERROT, Catherine, “Le trésor carolingien découvert à Auzeville (Haute Garonne) en 1878. Étude des monnayages toulousains de Charles la Chauve et de Pepin II d’Aquitaine”, *Revue Numismatique* 2016 (vol. 173), Société Française de Numismatique, Paris, 2016, p. 417-498.

El tresor d’Auzeville fou important, ja que comprenia més de 800 monedes i, en part dispersat, ha alimentat les vendes i les transmissions de monedes carolíngies de Carles el Calb (840-877) i Pipí II d’Aquitània (839-852) batudes a Tolosa de Llenguadoc. Tot i que el tresor ja va ésser estudiat al seu moment per Gariel, els autors han pogut recuperar noves informacions de la història de la troballa i, a més, han pogut identificar diferents fons d’aquests tipus de monedes i d’aquest origen en diferents col·leccions públiques. Això ha permès un nou estudi del fons i, per tant, noves conclusions sobre aquests amonedaments aplicant les tècniques actuals, com ara, per exemple, els enllaços d’encunys, les anàlisis de contingut de fi (sobre 100 monedes) o l’estudi metal·lúrgic acurat.

A nosaltres ens ha interessat especialment l’apartat sobre la distinció entre els amonedaments de la seca de Tolosa de Carlemany i Carles el Calb i la manera de distingir-les. El resultat és que no podem ja atendre la forma simplista de donar a Carlemany les peces amb TOLOSA i a Carles el Calb els de TOLOSA CIVI. Efectivament, malgrat que tots els exemplars ara estudiats de la troballa són de Carles el Calb i porten TOLOSA CIVI o semblant, i la troballa no porta peces de Carlemany, tal com ho fa suposar la presència d’un únic exemplar de Lluís el Pietós, els autors troben que hi ha una segona fase d’amonedaments tolosans de Carles el Calb, amb diners i òbols, en els quals també hi ha la llegenda TOLOSA com en el cas de Carlemany i, per tant, la distinció s’ha de fer aplicant alguns criteris complementaris, com per exemple tenir present que, en els diners de Carlemany, l’anvers acaba sempre amb REX FR, mentre que en el grup atribuït ara a Carles el calb i TOLOSA, l’anvers acaba amb REX.

Un nou avenç, doncs, en el difícil tema de la disjuntiva Carlemany/Carles el Calb, que ja va preocupar el nostre Joaquim Botet i Sisó.

M. de Crusafont